

TOMMI LIIMATTA HAUTAJAISKENGÄT

Romaani

LIKE

Tämän teoksen kirjoittamista ovat tukeneet
Suomen Kirjailijaliitto, Suomen Kulttuurirahasto ja Taiteen edistämiskeskus.

© Tommi Liimatta & Like Kustannus /
Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

LIKE

Like Kustannus
Helsinki
www.like.fi

ISBN 978-951-1-39002-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

I

Vainajan pikkutakki

Syyskuu, torstai

Lieden nappularivi sanoi o o o o. Nostin kämmeneni levyn yläpuolelle. Levy hohkasi yhä. Se olisi lämmin vielä sittenkin kun istuisin bussissa. Ensi viikolla tulisi kodinkoneliikkeen mies, vetäisi vanhan Strömbergin pois kolostaan ja asentaisi tilalle induktiolieden. Se on lapsiturvallinen, jäähtyy heti, mutta ei tunnista eimagneettisia astioita, kuten vanhaa alumiinista kahvipannuani. Viikon päästä pannu olisi hylättävä ja siirtyisin pysyvästi suodatin-kahviin.

Vilustuneena ei kahvi maittanut, ei oikein muu kuin tee. Kuumosin vesikattilan viemäriin ja nielin kupin tyhjiin. Pohjalle jäi hunajaan tarttunutta inkiväärisolppua. Kurkottelin hunajapullon takaisin yläkaappiin. Siellä riitti mausteita, en tiennyt mihin niitä kaikkia edes käytettiin. Mausteet oli hankkinut vaimoni, jonka ajatus induktioliyesi oli: *pojan takia, hän voi nousta jakkaralle ja polttaa kätensä.*

Köyhänä viikkona voisimme jo pelkistä kaapin mausteista taikoa niin hienoaromisen liemen, että sata vuotta sitten vastaavaa tarjoihtiin parhaissa ravintoloissa. Olimme rikkaampia kuin ymmärsimme. Tietomme olivat laajemmat kuin oli tarpeellista, tunsimme tofun ja tiesimme durianin. Saavuttamamme suhteellisen hyvinvoinnin takia olimme pehmeitä ja suojattomia. Sodaalta ja tosi puutteelta säästyneinä pidimme jo matalaakin kuoppaa

romahduksena. Turhauduimme ellemme istualtaan yltäneet konvehtiin. Emme olleet tottuneet kurjuuteen, tai jos parikymppisenä tietysti venytimmekin penniä, oma ponnistelukausi unohtui takalalle kun pääsimme töihin ja etuoikeuksien piiriin. Unohdus on ymmärtämättömyyden äiti.

Nämä olivat sairauden tummentamia vatvontoja, ajattelin, mutta mieleni ei siitä tiedosta virkistynyt. Kiersin sälekaihtimen nuppia ja maisema aukesi. Lämpökeskuksen piippu, marketin parkkipaikan valot. Keväällä valmistuneiden kerrostalojen kattosaunat ja vilpolat. Kauempana seisoi linkkitorni jonka valot sumusää pehmensi himmeiksi.

Uudistalojen takana seisoj kiistanalainen mäntymetsikkö. Luonnonpuistoksi se oli liian suppea toimiakseen hiljaisena virkistysalueena, ja lenkkeilyyn siitä ei alkuunkaan ollut. Maamerkinä tuo metsätilkku oli kyllin muistorikas nostattaakseen asukkaissa voimakkaita tunteita, kuten olimme saaneet lehdestä lukea. Kaupunginosayhdistyksen säilyttävä kanta voitti, kaupunki ei kaadattanut metsikköä, ja nyt siellä istuivat elämäntapa-juopot.

Jo monetta päivää ikkunasta näytti siltä kuin olisi pääsiäinen, kevätpuolelle osunut. Tummaski kastunut elementtiseinä, märkää parkkipaikalla, sadeviiruja ikkunalasissa, märkää kehon onteloissa. Toista viikkoa kestänyt flunssa ei ollut paranemassa, se vain haki uutta muotoa. Mistään taudista en toennut enää kolmessa päivässä. Se oli tämä ikä. Tai elintavat, antibioottiresistentiksi pilaantunut biosysteemini, *Luonto* jonka vanki olin ja siksi kuolevainen. Pian tauti istahtaisi tavanmukaisesti hengitysteihin. Eikä siinä sitten auttaisi nenäkannu, maustepippuri, hunaja, inkivääri – ei kossutotikaan kuin hetkeksi. Rykisin iltapalan tyynyliinalle. Sitkeään limarihmaan voisi ripustaa pyykit.

Siirryin keittiöstä eteiseen ja astuin kumisaappaisiin. Pikkukivi korkopalassa piirsi naarmun lattiaan. Menin saappaissa kylpyhuoneeseen. Päätin uskoa että tumma väri virtsassa oli tulehdusnestettä ja värähdin tyytyväisyydestä. Painoin huuhtelunappia. Wc-kukka tärisi pitimessään, kuin silläkin olisi huono olla.

Hätkähdin, kun paristokissa naukui tyhjässä huoneessa omia aikojaan. Oliko sen otsassa aurinkopaneeli, vai mistä lelu nyt keksi herätä?

Lippalakin saisin sieltä periltä, yhden koon mainoslakin; minulle kelpaisi kaikki mitä enon vaimo käyttööni löytäisi. Kun ainoat kengät olivat jalassa, kaikki mahtui reppuun, ja sinne vaihtovaatteiden ja kasettinauhurin väliin vielä niin sanottu *lääkepullo*.

Puristelin oikeaa etutaskua: avain ja sytkäri. Astuin rappuun ja suljin oven. Kuiva kumisaapas kitisi portaissa. Märkänä kumi-pohja vinkui niin että vastaantulevalla koiralla nousisi korvat pystyyn.

Asfaltti oli paikoittain märkä. Lätäkön vierellä seisoivat varis. Se tunsu uhkat ja tiesi voimansa, oli jatkuvasti herkillä nousemaan siivilleen. Mutta maan vangit, jänis ja rotta, olivat kypäliensä armoilla. Niiden elämää väritti pako, sääntämisvalmius. Rasahdus tai liikkuva varjo katkaisi kiintoisat tutkimukset, kun toisen läheisyys saattoi viedä hengen.

Puu oli tyhjä ja kaikki hevostakanjat maassa, jokainen puolikkaiksi haljenneina: kuin jonkin jäynäisen käden jäljiltä. Puolikkaiden ontot, puhtaat sisäpuolet osoittivat taivaaseen, kupissa tippa sadetta. Syksy tapahtui, päivä päivältä.

Kääräisin kävellessä savukkeeseen ja sytytin, otin muutaman juoksuaskeleen, vasemmalla liikennevaloihin pysähtyi bussi, sen numero oli sopiva. Tiesin ehtiväni kyytiin koska pysäkillä seisoivat

väkeä. Kun kuski huomasi juoksuni, hidastin kävelyksi. Viskasin jämän hyvissä ajoin märkään maahan ja puhalsin keuhkot tyhjiksi. Eräs kuljettaja oli moittinut että kannan savua sisään, eikä hän laskenut peremmälle ennen kuin puhalsin myrkyt tien siivuun. Ja pahoittelin. Pahoillaanolo käy helposti, on vain.

Väljässä bussissa ei istuuduta viereen, niin tekevät vain aamuhumalaiset ja mielensä horjauttaneet. Bussin liikkuesssa käärin uuden sätkän. Puruihin kulkeutunut tupakanrisu puhkaisi paperin. Liimasin reiälle peittosuikaleen. Sätkä maistuisi aluksi enemmän paperilta, mutta reikä oli niin lähellä kärkeä että kytölyinja sen piankin ohittaisi.

Ovilasien väliin valunut vesi läikehti eestaas bussin jarruttaessa Pasilan asemalle. Astuin pysäkille, sytytin savukkeen, polttelin kunnes olin päässyt liikennevalojen yli ja viskasin pois. Ei olisi pitänyt polttaa ollenkaan. Kerjäsin selvästi keuhkotulehdusta, mutta sillä tavoin on ihminen kokoonpanttu että ruumis on mieltä heikompi.

Menolippu Kajaaniin maksoi seitsemänkymppiä, Kuopiossa olisi vaihto. Lipun kumpikin paikka oli pariton, ikkunapaikkoja jotka myydään ensin: menijöitä oli vähän, kesälomista jo kuu-kausi aikaa ja syyslomiin vielä saman verran. Viimeiseksi myydään oviseinien varusmiespaikat.

Lippuautomaatilta kävelin apteekkiin. Jos apteekissa näyttää neuvottomalta, apua saa. Asiakkaan seuraaminen on välittämistä ja ehkäisemistä. Sietäisikö vatsakalvo nyt jauhepommia nimeltä Aspirin? Annoin farmaseutin valita, mutta vieläkin hän keksi esiteltävää ja päätös kääntyi minulle: parasetamoli painopakkauksessa. Keuhko rahisi takin läpi: tämäkin voi olla viimeinen matka. Saattaisin heikentyä ja saada pyytämättä äkkilähdön yhteen suuntaan. Peruutuspaikka takaisin olisi elvyttäjän käsissä.

Saattaisin jäädä kaksivuotiaan poikani varhaisimmaksi muistoksi. Isän häive, kun se painui parvekkeelle. Isän tuoksu, kun se kyseli lelusta.

Siinä ehkä kaikki minusta, pojalle.

Aseman kaupasta ostin vesipullon, sokerittoman Mynthonin ja kolme piirakkaa, joiden rasva tahri paperipussin heti. Veden hinta tuntui aina kiskonnalta. Haksahdin kiiltäväpintaiseen brittilehteen vaikka repussa oli kirja, ajatuksella valittu, jonka sisältämä maailma muistutti määränpäättäni.

Junan lähtöön oli vieläkin vartti. Hain kahvin, jonka myyjätär lupasi jättää suljetulle kassalle odottamaan, kun kipaisin vielä nenäliinapakkauksen. Nautin pahvikahvin ja sätkänpuolikkaan neloslaiturilla. Muistin vaununi ja paikkanumeron, sellaiset ja ovikoodit muistaa niin kauan kun tieto on ajankohtainen ja käytettävissä.

Vaununi pysähtyi laiturialueiden B ja A rajalle. Nousin kyytiin, etsin paikkani ja laskin repun jalkoihin. Avasin verhon ja tuijotin maisemaa sen alkaessa liikkua. Juna rullasi Pohjois-Helsingissä ja kohta Vantaalla. Tunsin monesta kaupunginosasta vain sen kapean, raiteelle näkyvän kaistaleen. Eräät kaupunginosat oppisi todella tuntemaan vasta yöaikaan. Asuinalueen henki ja taso ei paljastu päivänvalolla, kun on ehditty siivota pahoinvoinnin, väkivallan ja roskaamisen jäljet. Kolmensadan metrin päässä sijaitseva bussipysäkki on pimeällä kauempana kuin päivällä.

Turvattomuuden synnyttävät ne ihmiset jotka käyttäytyvät yöllä impulsiivisesti. Ei minua pimeä itsessään jännitä. Ellen ole eksynyt, ei öisessä metsässä ole pelättävää.

Poimin selkänöjan lokerosta iltapäivälehdessä jota junaputsari ei ollut siivonnut, tai olihan vielä aamu: ehkä lehden tuonut jäi Pasilassa pois.

Kadoksissa ollut nainen oli löytynyt rannasta kotinsa lähetyviltä. Vainajalla oli täydet vaatteet. Hän ei hukkunut uidessaan, hän tunnelmoi laiturin päässä ja horjahti. Tai veteenmeno oli kylmä päätös. Ruumiinavaus tulee kertomaan jotain ja naisen omaiset lisää.

Ajatteleeko ruumissukeltaja sameissa vesissä valmistavansa lööpin aineksia?

Kääntelin sivuja. Pohjanmaalla oli myytävänä pienkirkko. Onko rakennuksen vihkimys kirkolliseen käyttöön purettu ennen myymistä, ettei uusi, maallinen asukas tule häpäisseeksi pyhää huonetta? Kun siunattua viiniäkään ei sovi kaataa viemäriin, juotava se on. Saako pienkirkon ostaja purkaa ulkopäädyn ristiaiheen ilman eri anomusta?

– Pistäytymistila on kaks vaunua tuonne, konduktööri neuvoi. Lähdin osoitettuun suuntaan. Arvelin näkeväni savukopissa niitä kansanrallien matkamiehiä, joilla ei ole paluuajasta tunnintarkkaa tietoa, ja onko kotona ketään heitä kaipaamassakaan. Tarkkaan paluuhetkeen ei liity sitä reissuromantiikkaa, että *kuljen kunne nokka näyttää tai annan tuulen päättää*. Näillä herroilla hölskyy oma eväs povitaskussa. He eivät kylvä mutta niittävät kyllä. Sis-konmies on keskeinen mielipidevaikuttaja. ”Vilosoohvilla” jäi peruskoulukin kesken, ja sanottavaa on niin rutosti että lauseet katkeavat alkuunsa. Nämä matkustajat ovat ”vankeja maan”, syynä ensinäkkin läträys. Viina tuo muistin, mutta kohta niitä sotkevat jo tunteet. Jonkun tunnin jälkeen myös käyttömuisti on tukossa, ja muistot vetäytyvät sinne mistä tulivatkin.

Kopissa oli vain lyhyttukkainen mummo. Hän nojasi ikkunakaiteeseen savuke pystyssä, ilme kuin olisi odottanut juuri minua, ei rietas mutta maailmallinen. Hän kertoi tupakoineensa kuusikymmentä vuotta. Kun pallosalama osui hänen autoonsa, ajovalot sulivat ja ”akku kiehui kuin perunapata”.

Miksi mummo ajatteli pallosalamaa minut nähdessään?

Palasin paikalleni silmäilemään iltapäivälehteä. Seuraavalta seisakkeelta tuli nuoria romaneja sisään. Ryhmä jakautui heti kahtia vaunun eri päihin; jännite suorastaan humisi, ja pidin katseeni lehdessä. Porukat eivät olleet kermaväleissä sen jälkeen kun Tamara kuulemma oli yrittänyt Dimitriä ja Kyöstiä ja vähän kaikkia. Kyösti ja Tamara kiistivät keskinäiset siteensä. Kyösti puhutteli syyttäjää:

– Tuu tänne, mulla on asiaa sulle.

– Kuuntele, riidankylväjä vaati.

– *Sinä* kuuntelet, Tamara huusi. Hänen mukaansa kaikki johdettiin väärinymmärryksestä.

Kun en katsonut kohti, kuulin tarkemmin mitä ympärillä puhuttiin. Kun en kuullut kaikkea, kuulin mitä halusin. Sen ymmärsin, että nämä nuoret olivat alituudessa yhteenottovalmiudessa, valppaampina kuin Suomen Puolustusvoimat, eivät pelossa kuin eläimet, mutta aistien *varjojen liikahdukset*. He pitivät kätensä aloillaan kun väistäminen oli viisasta. He tunsivat ennakkoluulon ja totuuden voiman. He käänsivät niine aseineen tappioita voitoiksi. Jaksaisiko Tamara aina pitää puolensa, sitä en saisi tietää.

Maisema rullautui. Sekametsä jäi taakse. Ikkunassa näkyi rakennuksia, ensin vain siellä täällä.

– Juna tulee raiteelle yks, jos ei hovissa muutu, konduktööri leukaili.

Juna jarrutti ja pysähtyi. Laiturille ilmestyi liikettä. Kypärälakkinen pikkupoika riuhtoi itseään vapauteen. Märkä trolley huojahteli naisen perässä.

Painoin levystä tabletin ja kiersin vesipullon auki. Vilkaisin parasetamolien käyttöohjetta. Ei sovi alko-ongelmalliselle, maistelin treffipalstoilta tuttua sanalyhennettä.

Kun uudet matkustajat olivat asettuneet paikoilleen, lähdin penkinpäistä itseäni tukien kohti ravintolavaunua. Eläinosasto hiljeni kulkiessani läpi. Katset, jopa koirien katset laskeutui-
vat kumisaappaisiini. Yksi nainen vaikutti tuijottavan kasvojeni,
mutta kun katsoin, hän nukkui.

Vaunujen liitospalkeessa tajusin pitäneeni ilmeeni tiukkana.
Ja sitten nämä vaatteet: tarkoituksenmukaiset siellä perillä, täällä
etelässä ryökäleen asu. Vaatetukseen istui repun pimeydessä köl-
löttävä virolainen irvistyslinimentti.

Pullon olemassaolo ei sentään näkynyt päälle. Tai ehkä nä-
kyikin, vaikka korkki pysyi vielä visusti kiinni. Ja flunssan takia
korkkia ei kannattaisi irrottaa perilläkään, ei koko viikonloppuna.

Saappaan uraan oli tarttunut uusi kivi, miten ärsyttävää. Ys-
tävän tunnisti kävelytyylistä jo kaukaa, minut kai toispuolisesta
kulusta: polvivammaisen jalan lenkkikenkä kului ulkosyrjästä
nopeammin kuin terveen jalan kenkä.

Tarmo-ukin infarktista oli jo vuosikymmeniä, mutta yhä vain
kohtaus kuului kengän laahauksena. ”Sieltä se tulee”, hänet Kai-
nuussa tunnistettiin.

Vapautin kasvolihakset ja ostin munkkiteen. Myyjättären hymy
lämmitti kulunutta sydäntäni vaikka hymy oli kauppatilanteen vä-
line, *tule-toistekin*. Olin tyytyväinen etten tilannut olutta, vaikka
lompakossa oli setelirahaa katsastetun kesäauton verran. Munkki-
sydän sisälsi hilloa yllätykseksi asti. Lääke tuntui potkivan. Pelasin
hiljaisuusgambiittia, viereeni ei tullut kukaan, panin polvet leväl-
leen kun kerran saatoin ja hörpin teetä hitaasti. Ikkunapöydän
ukkoikäisellä miehellä oli puuvillaiset vekkihousut jollaisia ei
enää myydä, mutta jostain hän oli sellaiset kaivanut ja jalkaansa
pannut.

Se tunne, että jäiköhän kotiovi auki.

Poikkesin vajuttamaan rakkoa kun ovella kyyristellyt leveä mummo antoi tilaa. Vessan lamppu särisi kuin pieru suihkussa. Suussa maistui lääke vielä munkkipossun jälkeen. Tässä kunnossani Kainuun-matka saattoi olla virhe. Äskeinen mummo saattoi voida minua paremmin, sitkeä kuin voikukka, saattoi olla suuremman tuskan kokija kuin herttainen muoto antoi lukea, ei kaivannut apua ja asui yhä kotonaan.

Syksy laskee notkot märiksi ja riisuu kukkeuden. Kun kannas muuttuu noin viivaksi, viivan harjalla menee tie. Vaunun etupäässä koulutyttö kuvaili toista matkaansa: ”Pomppi ku oisit menny ravia hevosella joka ei osaa ees ravata.” Juna saapui sillalle, jonka alla hyökyy joki. Matalalta ei tee mieli hypätä. Korkealla on kerran juolahtanut ajatus: nyt kannattaisi. Kuitenkaan jalat eivät irronneet. Minut pysytti silloinkin hengissä vastuu ja uteliaisuus.

Tai ehkei sentään vastuu: silloin sillankaiteella olin liian nuori ajatellakseni toisten tunteita.

Juna pysähtyi metsäosuudelle, se johtui muusta junaliikenteestä. Pysähdystä seurasi pieni nytkähdys, se tulee vääjämättä, kuten uuden talon betonirakenteisiin yksi murtuma elementtien tasiassa: murtuman myötä talo on asettunut ja voidaan asuttaa.

Nukahtava pikkulapsi säpsähtää yhden kerran ja sitten vajoaa uneen.

Vierusraide vihelsi, valo pyyhki ja punavalkoinen viiva vilahti vastaan. Kohta liikuimme taas. Juna ei pysähtynyt seuraavalla pienellä asemalla, joka edusti tavallista Valtion Rautateiden puurakenteitua koristeikkauksineen ja ruutujakoineen. Asemarakennus saattoi olla yksityisomistuksessa. Paljon asemia oli myyty ja myytiin, kuten kyläkouluja, jopa kerrostaloja. Vanhasta yhtenäiskulttuurista oli jäljellä sitkeä haja-asutus. Maaseutu ei

kuolisi äkkiä eikä kokonaan. Mutta kun jokin palvelu on säästöleikkauksen nojalla tapettu ennen kuin se oli kypsä kuolemaan, palvelun jättämä aukko jää vaikuttamaan haamusärkynä. Kuntakeskuksen laatikkotalossa toimii virastojen karattua Kampaamo Sinikka, Pub Sejase ja Radio-TV-Huolto. Tätä kehitystä todistin ohikulkumatkoilla, näin tyhjiä ja toiseen tarkoitukseen muutettuja liikehuoneistoja, mutta miten tämä paikallisten elämässä vaikutti, siitä saatoin esittää vain arveluja: minulta oli neljä viime vuotta puuttunut elävä kosketus maaseutuväestön ajatuksiin. Vain ohimeneviä kontakteja, luoksepääsemättömän kohteliaita ohituksia: oli jo riskinä että näin maaseudun somana asetelmana, ikkunan tai kehyksen läpi, muutenkin kuin nyt kun ulkolasilla juokseva pisarakampa laveerasi metsän samearajaiseksi. Tunsin yleistäväni maaseudun asukkaat meidän Herramme muurahaisiksi, jotka lottoavat lapsenomaisella ”vielä se osuu” -uskolla ja ajavat kaksikymmentä kilometriä kauppiaan pullakahvitarjoiluun. Ostavat vaatteensa marketista. Kuuluvat kirkkoon ”varmuuden vuoksi”. Eivät tunnista ironiaa, sarkasmin kyllä.

Nuo pikapoiminnat eivät koske jokaista maalaista, ja voisivat esitettynä loukata heitäkin joita ne koskevat: *niin, onko siinä jotain väärää? Älä tule näkemään meitä ulkopuolelta, niin kuin oisimme toista rotua*. Se vähä mitä tiesin voisi mennä mutinoitta läpi vain pääkaupungin seminaarissa. Vakuuttaisin heidät jotka tuntevat maalaisen elämänmuodon vielä huonommin – niin huonosti, etteivät he osaisi muotoilla lisäkysymyksiä. Minun onnekseni.

Maalaislähtöinen kansanedustaja joutuu aluksi ilmaisemaan itseään jyrkemmin kuin oikeastaan ajattelee. Hän kärjistää, jotta puheenvuoro huomattaisiin ja äänenkannattajat äänen takana pääsisivät kuuluviin. Marginaalista käsin on huudettava tullakseen kuulluksi.

Kun sanat löytyvät, ne käyvät taloksi. Jutuilla on muutaman kerronnan jälkeen muoto, mutta olenkohan tehokkainta kerrontatapaa hakiessani tehnyt aina oikeutta totuudelle?

Niin: olen poikennut totuudesta jotta kuulijoilla olisi hausempaa. Joskus olen ollut niin varma itsestäni että olen täyttänyt sanaristikkoa mustekynällä.

– Freudilainen on sitä että ihminen on luonnostaan aggressiivinen ja epäsosiaalinen, kuulin teinitytön selostavan kaverilleen.

– Mulla on behavio...laisuus, kaveri ilmoitti oman läksynsä.

– Mä haluan kirjottaa, mutten tykkää teorioista. Tiiäksä Tori Amosta? Sekin sai potkut musiikkikoulusta.

Behavioristi-alaiättäreillä oli harvinaiset korvat, niin korkeat että hänestä voisi tulla mannekiini. Niin haluttu kuvamalli, että naisistuisi ennen aikojaan turraksi lahjasylysten äärellä. Hän vastailisi ikävystyneenä ihailijoilleen kuin käänöskone, katse katossa, ajatus illassa. Hän saisi uuteen kaupunkiin saapuessaan jännittävän kukan ja niin huolekkaan meikin että maskeeraaja joutuisi soittamaan tavaratalon avajaisiin, että nyt myöhästyy.

Mutta tytöistä toinen, se freudilainen jolla oli tavanomaiset korvat: hänen elämänsä olisi antoisaa miellyttävällä tavalla.

Pieksämäen sivuraiteella seisoivat Kemiran säiliövaunuja, joko tyhjinä tai tankattuina, kylkeen maalatun ilmoituksen mukaan ammoniakilla ja rikkidioksidilla. Betoniekot pitivät sähkölankoja kireällä kuin soittimen kieliä, niitä tuuli koki näppäillä. Erkaantuva sivuraide on kuin kieli katkeaisi pituussuuntaan.

Radanvarren puissa vihreä oli valtaväri. Koivuissa välkkyi jo oranssi. Tunnin päästä Kuopiossa vaihtaisin junaa. Joillain laitureilla joutui kiertämään tunnelin kautta, tämä jatkoysteys lähti konduktöörin mukaan vierusraiteelta. Neljä tuntia myöhemmin

olisi mennyt suora vuoro, mutta niin myöhään saapuessani olisi määränpäässä jo meneillään isäntäväen iltatoimet.

Risto-eno ja Vuokko nukahtivat varhain, nousivat varhain, elivät taivaanvalon syklissä. Kaamoksena heräämisen varmisti kello, mutta uni oli siihen mennessä jo luonnollisesti ohentunut.

Enosta ja hänen vaimostaan ei välittynyt kiireen tuntua. Mistä se johtui? Kai siitä, että he ymmärsivät olla lastaamatta yhtä päivää kukkuroilleen.

Pääkopassa on liiaksi tavaraa, jos ei enää kuule seinäkellon tikutusta. Ei se ääni vaadi ja hoputa, vaikka kuuluukin ajannäyt-täjälle: viisarin liike osoittaa, että sekunnit itsessään ovat tyhjiä.

Kuopiossa uuden junan vieruspenkeille istui äiti pikkupoikansa kanssa. Heillä oli mukanaan pieni koira, jota poika piti kainalossaan. Minulla otti mahasta, tuli ikävä omaa poikaa joka oli elokuussa aloittanut päiväkodin, mutta parkui eron hetkellä vieläkin. Tarhantädit olivat neuvoneet minua lähtemään äkkiä.

Tämä oli vaunu kuusi. Äiti ja poika joutuisivat koiran kanssa lemmikkivaunuun yksi, mutta konduktööri suositti että he kulkevat Siilinjärvellä laiturin kautta, pääsevät nopeammin. Tai siksi ulkokautta, etteivät välivaunujen eläinhilseallergikot ehtisi oireilla.

Äiti ojensi pojalleen keksin, ”älä sitten murusta”. Miksi en ollut itse valmistanut eväitä? Koska lähtiessä ei tuntunut hiuko. Sitten hotkin ostopiirakkani huolettomasti jo alkumatkasta, kuin lapsi joka ei osaa ennakoida nälkää. Jääkaapissa olisi ollut kulhollinen pudokkaita. Rattoisa olisi nyt omenaa jyrsiä, voisi mennä rupi-kohdatkin.

Selailin Pasilasta ostamaani brittiläistä lehteä. Hylkäsin sen penkin verkkotaskuun, lehden maailmankuva ei todella sopinut enon talouteen. Siellä poimisin lukemiset pirtin pärekorista,

ilmaisjakelulehden jonka tekstariपालsta kertoo enemmän kuin tuhat kuvaa.

Nukuin Siilinjärveltä Lapinlahdelle, missä heräsin märän sahatavaran tuoksuun. Lapinlahti kuului Pohjois-Savoon, entisyydessä Kainuuhun, kuten koko Pohjanmaa: on ollut maakunnalla mit-tää. Nyt Kainuiksi käsitetään vain Oulujärven ja itärajan välinen ylänkö, korkeuserojen takia koskistaan tunnettu. Vai ovatko ne maakunnan kymmenet koskipaikat enää muiden kuin harraste-kalastajien tunteita – montako Kainuun koskea itse osasin ni-metä? Paremmiin tunnettiin jo seudun kaivoshankkeet.

Suomi jakautui kahteen alueeseen: rikasflooraiseen sahtiseu-tuun ja ohutmultaiseen pontikkaseutuun. Kainuun kamara on ol-lut työlästä kynnettäväksi, perunat pieniä ja halla tavallinen ke-sävieras. Maakunnan köyhyys alkoi vähentyä liikenneyhteyksien parantuessa, mutta vaikka liikenne tapaa olla kaksisuuntaista, vauraus kasaantuu: hakkuu-Kainuusta satama-Ouluun suun-nattujen tervakuljetusten voitonvuolijat eivät asuneet siellä läh-töpäässä. Jos ei laiha kukkaro katkeroita, se sitkistää, kun vau-rastuminen laiskistuttaa ja hyvinvointi maallistaa. Ihminen laati lait naapurin kiusaksi: *vaimooni et hekkuman silmällä katso*.

Taas sain itseni kiinni haperosta yleistelystä: Jalo Köyhä ja Rappeutuva Porho. Mutta ainakin tunnistin oman likinäköni.

Tupakkakoppi oli suositumpi kuin edellisessä junassa, nuoret tupakoijat useammin tyttöjä, yhdellä tölkki jota hän konnarilta piilotteli. Vuosien mittaan oltiin jo melkein päästy eroon siitä näytelmästä, että jonkun on muka käännettävä kopin kattoventti-iä, *vetääkö tämä edes*, ja leukailtava etteihän tässä käryssä tarvitse itse edes sytyttää.

Tässä junassa kukaan ei katsonut saappaitani pidempään,

asuni ei enää pistänyt silmään. Olin Kuopiossa ylittänyt *kumisaaņasvyöhykkeen* rajan. Menin jo täydestä heikäläisenä.

Lapinlahdesta seuraava olisi Iisalmi. Olin jaksanut junamatkan loppupuolelle: nyt en joisi enää teetä.

Ravintolavaunussa istui vain kaksi kaljaveikkoa. Istuin tuoppiini kanssa heihin selin. Katsoin ikkunaan: tuuletusluukun lista osui horisontin kohdalle. Miksi tämä harmitti minua? Miksi jatinosin nähdä esteettömästi maan ja taivaan viivan?

Nostin muovireunan huulilleni.

Tämän junavuoron matkustajien kokoonpano ei koskaan toistuisi.

Onko mitään tapahtumaa, joka toistuisi aivan sellaisenaan?

Kolmas mies, jonka huomasin vasta nyt, nousi viemään kuppinsa roskiin ja selosti myyjättärelle Phuketin-reissuaan. Mies oli Reisjärveltä ja lentämässä kuudes maaliskuuta taas Aasiaan.

– Puolet syjäimestä jäi Phuketiin, sanotaanko näin.

Kohde oli niin suosittu, että hänen jälkeensä 350-paikkaisessa koneessa oli enää neljä paikkaa, ja lentoon oli vielä puoli vuotta.

– Suora lento Oulusta.

– Sehän on nätti matkustaa sitten, myyjätär myönsi.

Reisjärvisen poistuttua mieskaksikko kovensi ääntään. Miehistä nuorempi, poliisi, kysyi myyjättäreltä, kummassa suunnassa oli kolmosvaunu. Hän oli unohtanut sinne kassinsa.

– Sieltä löytyi paikalta kakskytälolome, helpottunut poliisi ilmoitti palattuaan tuopin ääreen. – Lepposia vuoroja nämä oisi virkakampeissa matkustaa. Ilimaseksi pääsis, mutta sitte ei voisi tätä olutta siemailla.

– Nii, vanhempi mies myönsi.

– Voisi tulla yleisönosastoon sanomista.

Ei lainvartijan kannata kokoraitis olla, mietin ja hörppäsin. Humalan tunteva poliisi osaa eläytyä juopuneen päähänpistoihin

ja taivutella tätä ilman voimankäyttöä. *Tutkija ymmärtää saman alan tutkijaa myös siinä, missä tämä erehtyy.* Alkoholinkäyttö voi rokottaa ylimielisyydeltä mutta raittius ei. Onko tylsempää teeskentelijää kuin hilpeä raitis, joka ilmoittaa olevansa ”syntymähumalassa”... sorrunko minä nyt ylimielisyyteen?

– Minoon Kajaanissa jeämässä, Sepeksi esittäytynyt vanhempi mies kertoi. – Kottoa on lapsia lähteny, pari siellä vielä assuu. Kyllä ne minut asemalta hakkee. Voe tässä yhen ottaa.

– Minä jään Iisalamessa, poliisi sanoi. – Myyjä sitten sanoo, millon Sepen pitää jäähä.

– Ja varmasti, nainen lupasi.

– Sinä olet mahtava jätkä, tiiätkö, Sepe liikuttui. – Tässä ollaan ihmisiä nyt. Koulutus... mikään semmonen ei ou tärkeää!

– Ei ole ollenkaan joo.

– Meistä kumpijiaan ei piä *minnään* toisen koulutusta ja taos-
taa, Sepe arvioi ja niisti kyyneleitä takaisin. – Tärkeää on, että ihmisessä paremmuus toteutuu. Yrittää olla hyvä ihminen.

– Tekee parhaansa, ja loppuaika annetaan laatuajana lapsille ja lapsenlapsille, poliisi ehdotti.

– Minä alotin apupoekana seintoestavuotiaana ja huomasin kahvejonossa, että toiset ovat viksumpia. Ne jotka ottavat kantaa.

– Yrittävät, ovat ollakseen?

– Ei, kun *viksuja!* Minä pikkuporvariperreen poekana niijen juttuja kuuntelin ja ihmettelin. Ne tiesi mitä moalimalla tapahtuu, ja miksi.

– Iisalami, poliisi sanoi ja nousi lähteäkseen. – Hyvää jatkoa sulle Sepe kuule.

Kajaanissa Sepe laskeutui junasta edelläni. Hänen jalkansa eivät ottaneet käskyjä, ja näytti että hän putoaa rappusilta naamalleen. Niin ei käynyt, mutta tasapainoa hapuillaan Sepe oli horjahtaa

laiturin ja vaunun väliin. Niin kuin minäkin kerran, mutta silloin olin nousemassa vaunuun ja rikoin polveni vaunun rauta-askelmaan. Kunpa kyydittäjä ei kovin pahastuisi Sepen kunnosta, mutta kyllä se tila kauas paistoi.

Menin etsimään omaa kyytiäni. En nähnyt tuttua autoa, olivatko he vaihtaneet? Ja sitten tunnistin Vuokon, Risto-enon vaimon. Vuokko tunsikin minut vasta läheltä.

– Arnohan se... aorinko sinun selän takkaa häekäsi, Vuokko huudahti.

Risto-eno nojasi kyynärpäillä uudehkon Škodan kattoon, sätkä kynsissä. Hänellä oli siilitukka, sänki harmaa.

– No niin, Risto tervehti. – Etelän mies ite.

Viimeksi nähdessämme Riston tukka oli ollut yhtä musta ja paksu kuin ensimmäisen junan Tamaralla – paljon lyhyempi vain. Irvistin hymyntapaisen häkellykseni peitoksi. Käynnistäni oli neljä vuotta, enolla tällä välin tukka vanhentunut – ja äänikin harmaantunut, käynyt ohueksi ja kuivaksi.

– Oisko kaupassakäynti, ehdotin rattiin istuneelle Vuokolle. Hän ei edes nyökännyt, ajoi vain Prisman parkkipaikalle. Risto käski tuoda Dry Vodkan. Tiesin lisäämättäkin, hän tähdensi silti: *ison*. Hain ensin sen, ja kun Alkossa ei ollut olutta kylmässä, menin Prisman puolelle. Kylmiössä oli vain irtokapseleita. Valitsin sittenkin lämpimän, halvimman kasipakin. Makkara-altaasta poimin Atrian Verimakkaran, kun sitä ei kotopuolessa myydä.

Parkkipaikalla istuin Škodaan ja annoin lähtöluvan. Vuokko käänsi auton nokan kadulle ja osoitti kojelaudan tarratahraa, siinä oli ollut Varpu-tyttären lappu: ”Älä tupakoi autossa.”

– Kunnes Risto sen repi, Vuokko hymähti.

Škoda oli Vuokon perintöä joulukuussa kuolleelta isältään. Kysyin, miten vanha Daihatsu Charmant jaksaa, ja eno naukaisi

takapenkiltä: ”Maeniosti jaksaa. Lämmitys reistaa, ja ei ole rekisterissä.” ”On siinä muutahi”, Vuokko epäili. Annoin tunnustusta, että uudet Volkkarin alustalle rakennetut Škodat olivat jatkuvasti Suomen myydyimpien kärjessä. Nämä olivat kaikin puolin toista kuin ne satasarjan tšekki-Škodat.

– Poeka imartelloo, eno nauroi. Nauru kuulosti italialaisen auton kylmäkäynnistykseltä.

Škoda ylitti Sipisen ja kulki Puutavarantietä. Se muuttui Vanhaksi Viitostieksi ja olimme kaupungin ulkopuolella. Pienteollisuushalleja, peltoa, metsää, peltoa, talo, metsää. Vuokko viittasi kädellään pientareelle ja torui itseään:

– Vaekka maatalon tyttö, minä ihmettelin, miksi tien vierestä oli kaajettu kaekki ruskiat puut. Kun nehän mennee ruskeiksi kun ne kaajetaan! Oekkeen oli *plondijuttu*.

– Yks tyttö kerran ihmetteli, mihin jäät menee keväällä, sanoin. – Minä vastasin, että jäät menee jättien lepopaikkaan. Tyttö melkeen uskoi: ”Nyt kyllä narraat!”

– Minä en uia ossaa, ja oon sitä joutunu selittämään, Risto naurahti. – Kerroin työkavereille, että oli niin paha opetella siellä korvessa, missä ei jäät sulanna kesäksi vaan paenu pohjaan. Miten hiessä siinä käsipohjaa uit, kun käsiä paleloo? Sanopa se! Vaan ei menny perille sekkään selitys.

Riston ja Vuokon kotihaaraan tultaessa eno kehotti katsomaan uutta tienviittoa: *Petäjähaka*. Enon työkaveri Ympäristökeskuksella oli tehnyt virkistysalueiden patikkareiteille puuviittoja kaivertamalla ja koristepolttamalla, sitten taukoajalla kavereille omia viittoja.

– Kylttiä meni vaikka millä mitalla, eno puhui. – Pulloa hän piti hintana.

Tallin edessä seisoi pressukankainen alumiinikatos, jonka alle Vuokko pysäköi. Otin repun ja kauppapussin ja nousin autosta.

Petäjähakaan pihapiiri näytti entiseltä. Ei ihan sittenkään: puutui koirankoppi ja juoksuvajjeri.

– Jepeltä oli yks aamu takapää halvannu, eno totesi sätkää kiertäessään. – Oli niin kippee, ettei etes vettä juonu.

– Se oli äetienpäevä, Vuokko lisäsi. – Oltiin lähössä Samin luo äetienpäevälounaalle, niin Jeppe makasi pitkällään suu vaahossa.

– Lonkkavika niinko minullahi, siitä se takapäähalvaus, eno naurahti.

– Menin sisältä soettamaan naapurin Keijolle, että ottaa Jepen mehtään, Vuokko selvitti. – Käskin ampua koeran sillä välin kun me käyään syömässä, myö sitte hauattaa. Vaan minä puhelun jälkeen Ristolle sanoin, että kunpa Jeppe ite kuolisi, ei tarvisi ampua. Ja kun tulin ulos, Jeppe oli sillä välin ehtiny kuolla. Oli kuullu minun toiveen! Minä heti sujautin ruumiin pussiin, etteivät ketut peäse nokkimaan. Eikä jalat pannu vastaan ja puhkassu pussia, kun ei ehtinnä jäökistyä.

– Varpu ja Janne kaevo Jepelle kuopan kahen kuusen taakse, eno osoitti tallin suuntaan. – Jätesäkissä koera, peälle havukerros ja maakerros. Ja mikä tärkeintä – ruukkukukka.

Risto-eno naurahti kukalle, semmoisen naiset panivat, kuin ihmiselle. Hän kaivoi omalupaisesti pussistani oluen.

– Tätä kitkerää se Vuokkoki ostaa. Puolustelee että on halvinta! On kai.

– Säästin väässä kohtaa, myönsin ja räpsäytin oman tölkkini läppää. Laskin tölkin puupöydälle jossa oli hiiltynyt kohta, ämpärin pohjan kokoinen.

– Ei löydy marketeista kylmiä monipakkauksia, jatkoin. – Aikovat lakkauttaa olutkylmiöt energiansäästön nimissä. Oikea syy on heikentää alkoholin houkuttavuutta. Mutta jos ihminen saa suruviestin, ja siihen kaipaisi ensihoidoksi yhden kylmän? Ei limsaa samalla lailla *kietaista*, eikä olokaan siitä muutu.

- Ei meillä ole olivet kylmässä koskaan, paihti ulukona, eno sanoi ja siristeli pihan takaiseen metsään. - Marja-kissa on aenut elukka, muut on kuollu. Toinen kissa saerasti ja hävisi. Elukoilla on kuolinvaisto. Ne painelee mehtään kuolemaan... mutta kun me oltiin lapsia, isäukon piti koera tappaa, sillähi oli joku saeraus. Isä pani koeran reppuunsa, pää vaen pilkisti kurenauhan aukosta, ja hiihti kauemmas mehtiin reppu ja pyssy selässä. Isä löysi hyvän paekan, vaan ei sitten luonto riittäny ampua. Peästi koeran vap-paalle. Tietysti koera löysi takasin kottiin, käötännössä juoksi eiltäkäs raapimaan ovea! Ja eli meillä kotona minkä eli.

- Niin.

Neljän vuoden jälkeen olin täällä, syyskuun iltavalossa, tuulenpyörre männynlatvassa. Vuokko ei ollut yhtään vanhentunut, Risto oli vanhentunut enemmän kuin neljä vuotta. Harmaaksi mykistynyt tukansänki oli kuin jäkälää, kävely vaikean näköistä. Ja eno täyttäisi kuukauden päästä vasta kuusikymmentä.

- Mennään, palelttuu, hän sanoi.

- Ota sinä Varpun huone, Vuokko sanoi jääkaappia tonkiessaan.

- Pihämökissä on kosteeta. Ei siellä ilikkii nukkuu, ku sullahi tuota nuhhaa.

Vein reppuni keittiön takaiseen huoneeseen. Siellä oli Varpun tyttöajan tavaroita joita hän ei Kajaanissa tarvinnut. Varpu oli valmistunut sairaanhoitajaksi, ja joulukuussa hänelle osui potilaaksi oma ukki, Vuokon isä, jonka kuoltua Škoda jouti tyttärelle.

Selasin paikallislehtiä ja menin käskystä pöytään. Ruoka oli yksinkertaista ja vankkaa. Kysyin saunaa.

- Sähkösaunaan saat tyytyä, Risto sanoi ja pyyhkäisi limppu-siivuun voita. - Pihasaona lämmitetään semmosena päivänä kun Sami tulee.

- Selvä.

Laskin haarukan tyhjälle lautaselle. Käärin sätkän, *vaikka eihän sitä sairaana pitäisi*, ja menin ulos kuistille, jonka lattia-laudoitus oli uusittu pidemmäksi kuin räystääs peitti: suvikelillä käyttötilaa, sateella se vain kastuu.

Eno tuli perässä ja osoitti kuistin pöytää, jossa näin ämpärillisen roskaista puolukkaa. – Siivilässä on siivottuja... *otakko?*

Kallistin suuhuni votkaa. Heitin perään puolukkakouran taitamaan ryyppyn äkäisyyttä. Maiseman väripaletti kirkastui heti, votkalla on semmoinen teho, vaikka sairaanakin.

– Puolukka on nyt paraimmillaan, eno sanoi. – Outappa kun näät Vuokon keruusysteemin, sillä on varrellinen... no, kyllä se esittelee!

– Pitää olla systeemi kaikessa mitä pitempään tekee, muuten väsy.

– Minähi tekisin, jos lonkat kestäsi työasentoa... piti lopettaa ponttoonilaturien teko. Pientä tuloa oesi tullu, vaan ei pysty! Kyllä niin vituttaa tämä.

– Eikä päästä erämaihin, totesin, mutta se oli kysymys.

– Sinne varsinkaan.

Tätä olin pelännyt, tietäen enon kivut. – Entä jos Vuokko käyttää lauantaina Leviäjärvellä, sinnehän pääsee autolla viereen? Päästään ees makkaranpaistoon.

– Niin, jos pystyn istumaan kuoppatiellä kyyvissä, eno valitti.

– On paha olla mitenkään päin. Kylkiluu poekki. Viikko sitte tulini vessasta, keännyn liian äkäseen ja kaajuin puhelinpöyän kulmaan. Ei ollenkaan kärsi uukäänöstä tehdä näillä lonkilla.

Viisikymmentäyhdeksänvuotias. Moni seitsenkymppinen vaikutti nuoremalta. Joku kahdeksankymppinen liikkui sujuvammin.

Eno tyrkytti taas pullonsuuta. Ryyppyn päälle kauhaisin marjaa niin että aurinkotuoli narahti. Eno palautti votkan pöydänjalan

viereen. Kalja sai olla esillä, *synnillistä* raakaa viinaa piiloteltiin vastuukinliepeen alla, vaikka Vuokko tiesi että kävin myymälässä. Nojasin putkituoliin ja annoin silmien levätä maisemassa: tämä olosija toteutui harvoin, mutta oli heti luonteva. Nyt ei tarvinnut käyttäytyä, ei esittää, ei tarjoutua tekijäksi hankkeisiin.

Nyt ei tarvinnut *jaksaa*.

Huhkin kivikaupungissa elintilaa. Anoin tutkijarahoitusta ja sinnittelin aikataulussa. Olin huolehtiva isä ja luotettava aviomies. Joku verenheikkous silti veti korpikännin ääreen. Tai ihmekös tuo: harvoin irtauduin kotikaapilta keskustan oluthanoille. Vielä harvemmin lähiöostarin baariin, juomaseuran tarvetta ei oikein ollut. Istuin keittiössä ja parvekkeella, väittelin omien äänieni kanssa ja alkuillasta vaimon. Harvemmin enää harjoitin kryptomaniaakaan, ympäristön arvoituksellistamista: *maailma oli mikä oli*, ilman isoa suunnitelmaa, *grand design*, mutta kukuroillaan osasuunnitelmia: selittäjät, piirtäjät, rakentajat. Uusi polvi ilmestyi uusin kaavoin, ja touhu kulki heidän tahtiinsa, jos vanha kaarti siunasi suunnan. Jos nuoret hävisivät äänestyksen, he ujuttautuivat rakenteisiin vaikuttamaan siihen, että jäsenyysojohtokunnassa on määrääjain alistettava vaaleille, päättävä asema ei saa olla elinikäinen.

Milloin ihmisestä tulee tulppa? Kun hän ei enää tunnista *virtausta*. Jotkut ovat jo kotikasvatukseltaan säilyttäjiä, kehityksen estäjiä, eivätkä he siitä hevin herää. Kaiken uuden hyväksyminen on hulluutta, mutta kaiken vanhan säilyttäminen on pelkoa.

Pelolla on suojelutehtävänsä, mutta ei se istu jokaiseen päätökseen... ja lapsuudessa mielikuvitus korvasi tietämisen. Onko aikuisella muuta helpotusta kuin känni ja urheilu? Vesijuoksu XL-kellukkeissa, hölkkääminen hädän irve naamalla? Kekkosvitsien tarinointi psykiatrille, joka on liian nuori niitä vitsejä muistamaan. Vasta lääkärissä tulee sairaaksi. Toistaiseksi